

Попельнух Д. А.
викладач кафедри педагогіки та іноземної філології
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна

КОНЦЕПТ *НІЧ* В АНГЛОМОВНОМУ ТА УКРАЇНСЬКОМУ ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Проблема вивчення поетичного дискурсу все частіше потрапляє у фокус лінгвістичних студій [1, с. 137]. Це пов'язано, насамперед, із зміцненням позицій дискурсивно-когнітивної парадигми у мовознавстві. Її основною засадою є розуміння мови й мовлення як дійових інструментів пізнання світу людиною, констатація визначної ролі ментального лексикону в формуванні її дискурсивного досвіду [2, с. 49].

На особливу увагу тут заслуговує опис механізмів зв'язку між основною одиницею ментального лексикону, концепту, та засобами його дискурсивної вербалізації. Поетичний дискурс у цьому аспекті постає як середовище формування нових сенсів вживаних у ньому лексем, що вербалізують певні концепти [1, с. 139].

Типологія дискурсів передбачає поділення їх за жанровою ознакою. Одним з типових за цим критерієм є поетичний дискурс [1, с. 139].

Поетичний дискурс – це комунікативне естетично значуще утворення, що виникає в акті читання як подія зустрічі конкретного поетичного тексту і читацької свідомості, це процес актуалізації естетично значущої цілісної сукупності функціонально організованих текстових елементів [5, с. 100].

Нами був обраний когнітивний тип концепту, що визначається як оперативно-змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку (*lingua mentalis*), усієї картини світу, що відображена в людській психіці [2, с. 50].

Когнітивна структура поетичного дискурсу передбачає наявність пропозиційних зв'язків між концептами, яка може описуватися як концептуальна мережа, що складається з базисних фреймів (предметного, акціонального, посесивного, таксономічного і компаративного), що є «скелетною» структурою внутрішнього лексикону. Ці фрейми названі базисни-

ми, оскільки вони демонструють найбільш узагальнені (схемні) принципи категоризації і організації вербалізованої інформації про навколишній предметний світ, який оточує людину [4, с. 13].

Концепт НІЧ, реалізований в поетичному дискурсі США, Великої Британії та України знаходиться в таких пропозиційних зв'язках з іншими концептами:

Предметний фрейм структурує інформацію про власні буттєві ознаки предметної сутності. Фрейм представлений набором пропозицій, де ознака об'єднується з предметом зв'язкою *є / існує (is / exist)* [4, с. 14].

– *Квантитативна схема*: ДЕКІЛЬКА: *I've lain awake thinking of you, I'll warrant, more than you have yourself, some of these nights* (R. Frost, p. 15).

– *Кваліфікативна схема*: ТЕМНА: *Now let the night be dark for all of me* (R.F. Poems p. 35); *I wiil bark with the great overdog that romps through the dark night* (R.F. Poems p. 39); *Ночі темної дивні почвари, заглядали в безсонної очі, і страшніші ніж сонні кошмари, ті привиддя безсонної ночі* (Л. Українка, с. 167).

– *Темпоральна схема*: ЗИМОВА та ДОВГА: *Зимові – довгі ночі, а в дівки гарні очі* (Л. Українка с. 78).

Акціональний фрейм виділяється на основі пропозиції, що включає предмет-агенс та акт, який виконується ним, позначений дієсловами *діє/робить (does: acts / makes)* [4, с. 16].

– *Схема стану / процесу*: КРОКУЄ: *The night walks in beauty* (George Gordon); *Ніч іде* (Л. Українка с. 65).

– *Схема каузації*: РОБИТЬ: *Ніч робить з дня, день з ночі – отак для мене був твій вид і розкішню й ударом* (Леся Українка с. 23).

Посесивний фрейм, в якому встановлюються відносини між узагальненими ролями володар (possessor) і те, чим володіє (possessed), має предикативну зв'язку *має (has)*. Структура «ХТОСЬ / ЩОСЬ-володар має ХТОСЬ / ЩОСЬ-те, чим володіємо» є посесивна схема [4, с. 18].

– *Схема інклюзивності*: ЗВУКИ: *The night has its sounds* (e.e. cummings p. 15).

Таксономічний фрейм, де дві предметні сутності об'єднуються зв'язкою *є (is)*, моделює відносини «ХТОСЬ/ЩОСЬ-ідентифікат є

ЩОСЬ-ідентифікатор», які постають як узагальнена ідентифікаційна схема [4, с. 19].

– *Схема класифікації: ДЕНЬ: Де ніч є день, де дні є ночі, без сонць, без ранків, без зірок, де доля таємниче врочить зробити необачний крок* (В. Стус с. 15); *ДОМІВКА: The night is home* (Н. Doolittle р. 20).

Компаративний фрейм, що виникає на основі ідентифікаційного фрейму, містить зв'язку є як (is as), що об'єднує дві ролі – компаратив (референт) як предмет, який порівнюють, і корелят як предмет, з яким порівнюють [4, с. 20].

– *Схема схожості* лежить в основі аналогії, яка встановлює схожі риси у сутностей, що належать до однієї й тієї самої понятійної сфери: *НІЧ як ПРИВИД: The night was like ghost* (R. Frost р. 10); *Ніч як розкрита книга – Я радо йду в свій храм* (П.Тичина с. 30).

– *Схема подоби* лежить в основі метафори, що встановлює подібні риси сутностей, які відносяться до різних понятійних сфер: *НІЧ-ЧАРІВНИЦЯ: То була тиха ніч-чарівниця, покривалом спокійним, широким простелилась вона над селом* (Л. Українка с. 47); *НІЧ є як ЖИВА ІСТОТА: The night walks in beauty* (J. Joyce р. 8); *НІЧ є як ПРЕДМЕТ: When the night fell, she was there, and alone, still gazing* (R. Frost р.7); *НІЧ є як ЛЮДИНА: The night breathes its vows into our hair* (R. Frost р.10); *Десь грає ніч на скрипці самоти* (Л. Костенко с. 102-103).

Список використаних джерел:

1. Арутюнова Н.Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь/ Н.Д. Арутюнова. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 300 с.
2. Бондаренко Є.В. ВРЕМЯ как лингвокогнитивный феномен в англоязычной картине мире: [монографія] / Євгенія Валеріївна Бондаренко. – Харків: Едена, 2009. – 376 с.
3. Воркачев С.Г. Счастье как лингвокультурный концепт/ С.Г. Воркачев. – М.: Гнозис, 2004. – 236 с.
4. Жаботинская С.А. Концептуальный анализ: типы фреймов // Вісник Черкаського університету/ С.А. Жаботинська. – 1999. – Вип. 11. – С. 3-17.
5. Краткий словарь когнитивных терминов [під.ред. Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина]. – М., 1996. – 500 с.

Список ілюстративного матеріалу:

1. Костенко Ліна. Річка Геракліта/ Ліна Костенко. – К.: Либідь, 2011. – 336 с.
2. Стус Василь. Золотокоса красуня/ Василь Стус. – Х.: ОКО, 1995. – 128 с.
3. Тичина П. Сонячні кларнети / Павло Тичина. – К.: Дніпро, 1984. 220 с.
4. Українка Леся. Лірика. Драми/ Леся Українка. – К.: Дніпро, 1986. – 416 с.
5. H. Doolittle. Poems. [Електронний ресурс]: поетичний дискурс. – Режим доступу: <http://www.poemhunter.com/hilda-doolittle/>.
6. e.e. cummings. [Електронний ресурс]. – Поетичний дискурс:
7. Frost Robert. [Електронний ресурс]. – Поетичний дискурс: <http://www.ketzle.com/frost/>
8. Hughes Ted. All the poems of Ted Hughes [Електронний ресурс]. – Поетичний дискурс: <http://www.poemhunter.com/ted-hughes/>.
9. J. Joyce. Poems. [Електронний ресурс]: поетичний дискурс. – Режим доступу: http://www.poetry-archive.com/j/joyce_james.html.